

STABILT USTABILT – FRILANSLIVET MELLOM FRIHET OG SÅRBARHET

Anders Graver Knudsen og Birgit Røe Mathisen

I dette kapittelet utforskes frilansjournalisters arbeidsvilkår i spennet mellom frihet og sårbarhet. Frilanstilværelsen gir en høy grad av faglig frihet og autonomi. Samtidig arbeider mange under krevende økonomiske betingelser. Kapittelet bygger på to kvantitative spørreundersøkelser blant norske frilansjournalister, gjennomført med fem års mellomrom, og vi analyserer hvordan frilansernes situasjon har utviklet seg i perioden. Mens noen trekk forblir stabile, som den gjennomgående høye trivselen, peker resultatene også på en negativ økonomisk utvikling. Kapittelet vil knytte seg an til den mer overordnede diskusjonen om arbeidsliv i kapittel 1 og undersøke hvilke utfordringer journalister som arbeider på egen hånd, møter.

Innledning

Frilansjournalisten er sin egen sjef og økonomiansvarlig. Frilanseren skal både ivareta de faglige og profesjonelle sidene ved jobben, og samtidig sørge for å tjene inn en lønn det går an å leve av. Frilanseren er profesjo-

nell journalist og entreprenør samtidig og skal balansere to til dels ganske ulike roller. Tidvis kan frilansrollen innebære at profesjonelle, journalistiske normer, verdier og ideal kan stå i strid med entreprenørens krav om høy inntjening og økonomisk trygghet. Frilanseren skal drive forretning og samtidig fylle en yrkesrolle i tråd med profesjonens normer, verdier og etiske grunnlag. Frilanseren er på mange måter prisgitt redaktørens betalingsvilje og etterspørsel, samtidig som hen skal fylle jobben med innhold som holder god faglig kvalitet.

Mediebransjen har gjennomgått store strukturelle endringer de siste årene, og det gjør at det journalistiske arbeidslivet er krevende både for fast ansatte og frilansere (Van Leuven et al., 2021; Steensen & Kalsnes, 2020). Det stilles store krav til fleksibilitet og omstillingsevne. Frilansjournalister befinner seg på mange måter i en evig spenning mellom autonomi og frihet på den ene siden og sårbarhet og avmakt på den andre. Jobbtilfredsheten og trivselen er jevnt over høy. Mange frilansere opplever at de har stor faglig autonomi og frihet, og en sterk identitet som journalister (Gollmitzer, 2014; Mathisen, 2018). På den andre siden blir rammevilkårene de jobber under, ofte beskrevet som prekære og sårbare (Flatøy, 2023). En sentral diskusjon er hvordan arbeidsvilkårene i journalistikken kan påvirke profesjonsidentitet (Nygren, 2000; Deuze & Fortunati, 2011). Rammevilkårene har også betydning for hvordan journalister identifiserer seg med det profesjonelle fellesskapet. Kunnskap om arbeidsvilkårene for norske frilansjournalister er derfor viktig for å forstå hvordan journalistikken som profesjon utvikler seg. Hensikten med dette kapittelet er å utforske arbeidsvilkårene for frilansjournalister i spennet mellom frihet og sårbarhet. Kapittelet skal svare på problemstillingen *Hva preger arbeidsvilkårene for frilansjournalister, hvordan har de utviklet seg fra 2019 til 2024, og hvordan kan dette forstås i forhold til profesjonsidentitet og profesjonalisering?* Empirien som ligger til grunn, er arbeidskårundersøkelsene 2019 og 2024, to kvantitative spørreundersøkelser blant medlemmene i Norsk Journalistlags frilansklubb (NJ Frilans). I kapittelet skal blant annet endring og utvikling gjennom disse fem årene utforskes. Vi skal ta for oss noen karakteristikk og kjennetegn ved frilanskorpset, før vi gjør en nærmere utforsking av arbeidsvilkårene. Men først en redegjørelse for det metodiske grunnlaget.

Datagrunnlag og metode: to spørreundersøkelser og et samarbeid

Det empiriske grunnlaget for både dette kapittelet og kapitlene tre (Knudsen), fire (Knudsen) og fem (Mathisen) i denne antologien er de to arbeidskårundersøkelsene 2019 og 2024 blant norske frilansere, gjennomført i nært samarbeid med Norsk Journalistlag, NJ Frilans og Fritt Ord. Det hele kom i gang da NJ Frilans, Pressefotografenes klubb og Norsk Kritikerlag sammen med stiftelsen Fritt Ord tok initiativ til en kartlegging av utfordringene norske mediefrilansere står overfor. Hensikten var å fylle et kunnskapshull og gi kvantifiserbare svar på viktige forhold rundt frilansernes arbeidskår. Den første arbeidskårundersøkelsen ble gjennomført i 2019, den andre i 2024. At undersøkelsen har blitt gjennomført i to omganger, gjør at vi kan sammenlikne og kartlegge hva som har preget utviklingen over disse fem årene. Det gir også et grunnlag for å se hva som har endret seg, og hva som holder seg stabilt.

Begge undersøkelsene ble gjennomført som kvantitative spørreundersøkelser (surveyundersøkelser). Dette er en strukturert metode for datainnsamling der de samme spørsmålene blir stilt til et stort antall mennesker, og det er en god metode for å skaffe seg faktabasert beskrivelse og analyse av virkeligheten (Østbye et al., 2023). Arbeidskårundersøkelsen i 2019 ble sendt ut til medlemmene i NJ Frilans, Pressefotografenes Klubb og Kritikerlaget, den i 2024 kun til medlemmene i NJ Frilans. NJ Frilans hadde i desember 2024 har 605 medlemmer og utgjør sju prosent av hele NJs medlemsmasse.¹ Begge undersøkelsene ble sendt ut via e-post som inneholdt et nettbasert spørreskjema. Denne typen spørreskjemaer tenderer til å ha noe lavere svarprosent enn mer direkte og oppsøkende tilnærminger som telefonintervjuer eller direkte kontakt (Jacobsen, 2015). Svarprosenten var i 2019 på 42, og i 2024 på 33. Denne er relativt høye tall for en nettbasert survey, men kan også sees på som et middels resultat gitt at mottakerne av undersøkelsen var strategisk utvalgt gjennom sitt medlemskap i en fagforening eller interesseorganisasjon (Østbye et al., 2023, s. 175). Det kan stilles spørsmål ved utvalgsmetoden vi har valgt for disse to undersøkelsene. Den ekskluderer automatisk alle frilansere

¹ Tall fra offisiell telling, desember 2024. Gitt av NJs sekretariat juni 2025.

som ikke er organisert. Dermed risikerer vi å ha mistet viktige erfaringer fra frilansere som har valgt å stå utenfor det fellesskapet og rolleforståelsen som et medlemskap i en fagforening gir. Samtidig vet vi at organisasjonsgraden blant journalister i Norge generelt er høyt (Bjerke et al., 2019, s. 21), dermed kan vi anta at dette også gjelder for frilansere. Det finnes heller ikke noen andre samlede oversikter eller registre over frilansjournalister, så dette var den mest praktiske måten å rekruttere respondenter til undersøkelsene på.

Begge undersøkelsene hadde cirka 80 spørsmål som ble utviklet i samarbeid med NJ og NJ Frilans, med noen justeringer på deler av spørsmålssettet mellom den første og den andre undersøkelsen. Undersøkelsene tar for seg tema som økonomi og lønnsutvikling, arbeidstid og arbeidsforhold, motivasjon, oppdrag og relasjoner til oppdragsgivere, psykososiale forhold og etikk. Spørreskjemaene har kun inneholdt lukkede spørsmål med forhåndsdefinerte svaralternativer. At respondentene ikke får muligheten til å utdype svarene sine gjennom noen åpne spørsmål, er en begrensning ved disse undersøkelsene og gjør at vi kan ha gått glipp av viktige nyanser og forklaringer. Samtidig ville åpne svar vært vanskelige å bearbeide systematisk med det høye antallet respondenter disse undersøkelsene har (420 respondenter i den første og 217 i den andre) (Østbye et al., 2023, s. 182). At de to undersøkelsene har ulike respondenter (medlemmer av NJ Frilans, Pressefotografenes Klubb og Kritikerlaget i den første undersøkelsen, kun medlemmer av NJ Frilans i den andre), gjør at en direkte sammenlikning mellom dem kan være utfordrende. Samtidig er det en stor overlapp i den første undersøkelsen, siden de fleste medlemmene i Pressefotografenes Klubb og Kritikerlaget *også* er medlem av NJ Frilans. I noen av analysene er likevel kun NJ Frilans-medlemmene fra arbeidskårundersøkelsen 2019 tatt med (det er markert der dette er gjort). Det kan også diskuteres om kun to undersøkelser er nok til å skille mellom ulikheter som skyldes tilfeldige svingninger, og endringer som skyldes langvarige tendenser. Drøftingene knyttet til analysene tar høyde for dette.

En annen metodisk utfordring som kan oppstå for denne typen undersøkelser, er hvem som lar seg engasjere til å svare (Jacobsen, 2015, s. 280). Med den innrettingen vi har valgt, er det mulig at den i større grad har engasjert de som er minst fornøyd med egen situasjon, og i mindre grad de som er fornøyd med egne arbeidsvilkår. Dermed kan vi risikere

en skjevhet i materialet vårt, selv om funnene våre viser et stort spenn i hvilken grad respondentene er fornøyd med egen situasjon. Undersøkelsen inneholder også en del spørsmål om inntekt og økonomi knyttet til nåværende situasjon, men også spørsmål der vi ber respondentene sammenlikne nåværende inntekt med tidligere. Denne typen retrospektive spørsmål kan være problematiske fordi det kan være vanskelig å ha fullstendig oversikt over egen økonomi og rekapitulere egen inntekt tilbake i tid (Østbye et al., 2023, s. 176). Dette gjelder særlig siden majoriteten av våre respondenter er selvstendig næringsdrivende, som gjerne har en mer komplisert økonomi enn vanlige lønsmottakere. En siste metodisk utfordring som er verdt å nevne, er at respondentene i begge undersøkelsene er gjennomgående godt voksne og med lang erfaring som frilansere. Det betyr at hovedtyngden i de funnene vi gjør, er preget av etablerte frilansere. Dermed kan det være noen utfordringer eller trekk ved frilansstilværelsen som særlig gjelder unge frilansere i startfasen av karrieren, som vi ikke fanger så godt opp.

Erfarne og høyt utdannede

Hva kjennetegner norske frilansere? Gjennom arbeidskårundersøkelsene 2019 og 2024 trer det fram noen typiske trekk som holder seg stabile over femårsperioden. Frilanserne er relativt voksne og erfarne. Snittalderen er 54 år, og de fleste har lang erfaring. I gjennomsnitt har de vært frilansere i 14 år. Frilanserne bor i byer langt oftere enn på landsbygda, og de fleste bor på Østlandet. 44 prosent er bosatt i Oslo, i tillegg bor 23 prosent på det sentrale Østlandet, mens 18 prosent bor i andre regionssentra. Norske frilansjournalister er høyt utdannet, åtte av ti har høyere utdanning, og over 30 prosent har en mastergrad. Her finner vi store kjønnede forskjeller. En av fire mannlige frilansere har ikke høyere utdanning, og det er dobbelt så mange kvinnelige frilansere med mastergrad enn mannlige.

Den vanligste organisasjonsformen er enkeltpersonforetak (64 prosent), og majoriteten jobber fra hjemmekontor (56 prosent). Når det gjelder hva de jobber som, er det litt forskjell på de to undersøkelsene, siden den første også inkluderte medlemmer av Pressefotografenes Klubb og Kritikerlaget. Men de fleste jobber som journalister, mens de nest største gruppene er fotojournalist/videojournalist og kritiker/kommentator. Når

det gjelder sjangre, er reportasje/feature/dokumentar den klart dominerende (med henholdsvis 46 prosent i 2019 og 56 prosent i 2024), med nyheter som den nest viktigste sjangeren.

Tidligere undersøkelser blant frilansere viser at de ofte har et spesialfelt eller en nisje de jobber innenfor, som gir dem mulighet til å bruke egen fagkunnskap og følge egne interesser (Mathisen, 2018). Et felt eller en nisje kan gjøre det lettere å profilere seg overfor mulige oppdragsgivere på områder der behovet for frilansstoff kan være stort, eller fordi redaksjonene selv ikke sitter på denne kunnskapen. Når det gjelder hvor spesialisert våre respondenter jobber, fordeler det seg ganske likt mellom de som har et spesialfelt eller tema de jobber mest med, og de som hovedsakelig jobber mest allround.

Nasjonale medier er de viktigste oppdragsgiverne for frilansere. På spørsmål om dekningsområdet til publikasjonene de hovedsakelig jobber for, svarer omtrent fire av fem at de jobber for medier med nasjonalt dekningsområde. Lokale medier og regionale medier har omtrent likt tyngdepunkt, rundt en av fem jobber hovedsakelig for denne typen medier (det var mulig å svare ja på flere av alternativene på dette spørsmålet). Internasjonale medier spiller også en betydelig rolle for norske frilansere, rundt 15 prosent har publikasjoner med internasjonalt dekningsområde de hovedsakelig jobber for. Selv om andelen nyhetsmedier er større i den norske mediefloraen, har både fagpresse og ukepresse/magasin vært sett på som viktige publikasjoner for frilansere (Aker & Bjerke, 2023, s. 196). Formateene i disse mediene er ofte lengre og dermed i samsvar med sjangrene frilansere jobber mest med (reportasje/feature/dokumentar), og disse oppdragene er gjerne bedre betalt. På spørsmål om hvilken type publikasjoner respondentene hovedsakelig jobber for, ser vi dette gjenspeile seg. Selv om nyhetsmedier er den kategorien flest frilansere hovedsakelig jobber for (33 prosent), er det nesten like mange som hovedsakelig jobber for nisje/fagpresse (31 prosent). Ukepresse/magasin er også betydelige oppdragsgivere (23 prosent).

Det er også en ganske høy andel som har jobbet med det vi kan kalle de mest prestisjefylte delene av journalistikken. I 2024 var det 20 prosent som hadde jobbet med undersøkende journalistikk de siste tre månedene, og 12 prosent med datadrevet journalistikk. I 2019 var disse to slått sammen, da var det 21 prosent som svarte at de hadde drevet med undersøkende eller datadrevet journalistikk de tre siste månedene.

Mange jobber deltid

I innledningskapittelet (Mathisen & Knudsen) så vi hvordan arbeidslivet for frilansere ofte er preget av krevende arbeidsforhold og stor usikkerhet. Dermed ser mange frilansere seg nødt til å ta oppdrag og jobber utenfor journalistikken fordi inntektsmulighetene er større i andre bransjer. Det at mange frilansere har ett ben innenfor og ett ben utenfor journalistikken, kan påvirke hvordan de oppfatter seg selv og sin rolle (Deuze & Fortunati, 2011). Mange frilansjournalister har ofte en sterk profesjonsidentitet knyttet opp mot journalistikken (Gollmitzer, 2014), selv om de ikke nødvendigvis jobber fulltid som journalister. Samtidig ser vi også en bekymring for en de-profesjonalisering eller forvitring av journalistrollen og profesjonen hvis omfanget av atypisk arbeid øker (Flatøy, 2023). Gollmitzer (2023) beskriver dette som en forhandling, der journalister i prekære arbeidsforhold må kontinuerlig forhandle sin profesjonelle identitet, spesielt når de kombinerer journalistikk med annet arbeid. Med prekære arbeidsforhold mener vi her uforutsigbart arbeid og dårlige lønns- og arbeidsvilkår (begrepet løsarbeid blir også ofte brukt) (Eldring & Ørjasæter, 2018). Flatøy (2023, s. 139) finner at norske frilansere identifiserer seg i mindre grad med profesjonen enn det fast ansatte gjør, og knytter det til at de har et svakere nettverk innenfor profesjonen enn det ansatte har. Respondentene i våre undersøkelser har høy gjennomsnittsalder og lang erfaring som frilansere. Det betyr at mange sannsynligvis er trygt etablerte i rollen som frilansjournalist og har en identitet som ikke utfordres like mye av dårlige rammevilkår og kombinasjonsjobbing som det kanskje kan gjøre for yngre og/eller mindre etablerte frilansere. Samtidig vil en høy andel journalister som ikke jobber fulltid, påvirke hvor sterk en slik profesjonsidentitet faktisk er.

I våre undersøkelser finner vi at den typiske frilansjournalisten er en heltidsjournalist, men at mange jobber med en lavere stillingsbrøk. Omfanget av frilansarbeidet blant respondentene i 2024 kan deles opp i tre blokker med litt ulik størrelse. Vi spurte om hvilken stillingsbrøk som var mest beskrivende for omfanget av frilansarbeidet de utførte. Litt over en fjerdedel jobber 0–40 prosent som frilansere og kan dermed sies å ha en løs tilknytning til frilansjournalistrollen. Litt under en tredjedel har en stillingsbrøk på 40–80 prosent. Den største blokken på fire av ti er fulltidsfrilansere og har en stillingsbrøk på 80–100 prosent. I arbeidskårundersøkelsen 2019 spurte vi ikke direkte om det samme. Men vi har tall på

hvor mye av inntekten respondentene hadde fra frilansarbeid. Hvis vi deler også dette i tre blokker, så hadde i overkant av en fjerdedel 10–30 prosent av inntekten sin fra frilansarbeid i 2019. En annen fjerdedel hadde 30–70 prosent av inntekten sin fra dette, mens nesten halvparten hadde 70–100 prosent av inntekten sin derfra.

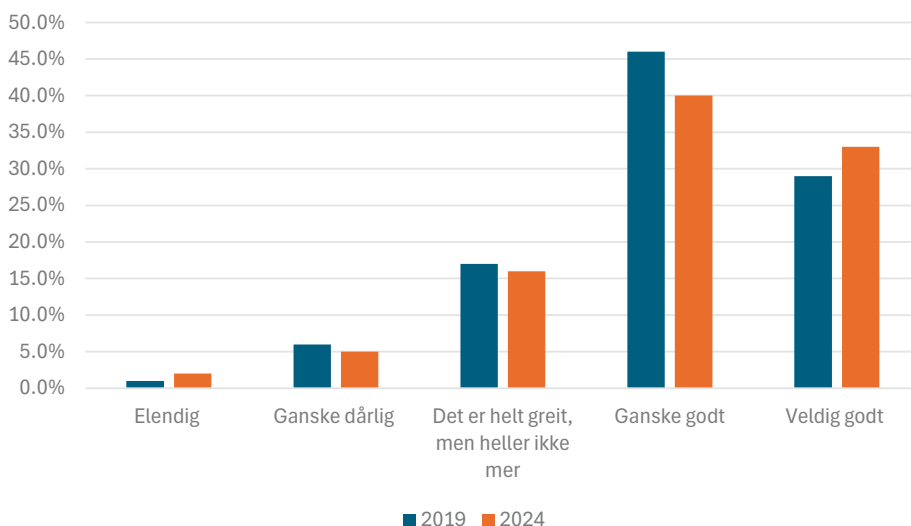
Selv om spørsmålsstillingene ikke er helt identiske, ser vi at det er noenlunde samme mønster som går igjen i de to undersøkelsene. Andelen som jobber tilnærmet fulltid som frilansere, holder seg stabil og utgjør i underkant av halvparten av respondentene. Mellom en fjerdedel og en tredjedel ligger i et mellomsjikt og kan kalles deltidsfrilansere, mens cirka en fjerdedel jobber lite / har en lav andel av inntekta si som frilansere, selv om de er organisert i NJ frilans. Majoriteten av frilansere jobber altså ikke fulltid. Det er helt sikkert mange og sammensatte årsaker til dette, og om det er selvvalgt eller ikke. Lavt inntektsnivå og liten betalingsvilje for journalistikk kan være en forklaring som gjør at mange frilansere ikke klarer å leve kun av journalistikken, men må finne andre typer oppdrag i tillegg (se også kapittel 5, Mathisen). En annen forklaring kan være familiesituasjon eller omsorgsoppgaver som gjør at noen må jobbe redusert. En tredje forklaring kan være at en del har frilansjournalistikken mer som en hobby og ikke har behov eller ønske om å jobbe fulltid med journalistikk.

Uansett årsak vil den høye andelen kunne spille inn på diskusjoner om profesjonsidentitet og profesjonaliseringen av journalistikken. På den ene siden kan den profesjonelle identiteten svekkes hvis tilknytningen til profesjonen blir for løs. O'Donnell og Josephi (2023, s. 149–152) viser at mange deltidsfrilansere, selv om de har journalistisk utdanning, ofte føler en svekket tilknytning til profesjonen. Flere identifiserer seg mer som forfattere eller mediearbeider enn som journalister fordi de arbeider innenfor flere ulike felt som krever skriveferdigheter. I enkelte tilfeller fører dette til en utvanning av journalistrollen, der skillet mellom journalistikk, innholdsmarkedsføring og PR blir stadig mer uklart. Deltidsfrilansere må ofte tilpasse sitt arbeid til hva som er økonomisk bærekraftig, noe som kan bety færre kilder, mindre research og lavere kvalitetskontroll på innholdet (Norbäck, 2021, s. 789–790; se også kapittel 5, Mathisen).

Til tross for at mange frilansere har et sammensatt arbeidsliv, er det noe som gjennomgående preger deres forhold til jobben de gjør: De ser ut til å trives usedvanlig godt.

Stabil høy trivsel

Frilanstilværelsen innebærer et paradoks mellom frihet og sårbarhet (se kapittel 1, Mathisen & Knudsen). Friheten som ligger i måten de jobber på, gjør at mange frilansere trives veldig godt (Gollmitzer, 2014; Mathisen, 2016). Det relaterer seg til å styre sin egen hverdag, kunne jobbe med egne ideer og bestemme hvilke saker man jobber med. I begge undersøkelsene om frilansernes arbeidskår finner vi en forbløffende høy grad av jobbtilfredshet. På mange måter er dette forenlig med en beskrivelse av frilanslivet etter portfoliomodellen (Edström & Ladendorf, 2012), der en rekke individuelle og profesjonelle muligheter kan realiseres. I undersøkelsene ble respondentene spurt om hvor godt de trives som frilansere, jf. figur 2.1.

Figur 2.1: Trivsel i 2019 og 2024, i prosent.

I 2024 var det tre av fire som trivdes veldig godt eller ganske godt med å være frilanser. I 2019 var dette tallet noen få prosentpoeng høyere, men det er flere som trives veldig godt i 2024. Det er også vesentlig flere som er mellomfornøyd, enn de som trives ganske dårlig eller helt elendig. Det er en påfallende stabilitet i trivselen, der den største variasjonen er at det

har blitt litt færre som trives ganske godt og litt flere som trives veldig godt. Det er heller ingen store forskjeller mellom kvinner og menn; de er omtrent like fornøyde eller misfornøyde. Trivsel er et ganske bredt begrep, som kan tolkes ulikt (Mathisen & Knudsen, 2020, s. 162). Siden trivselen i våre undersøkelser er så høy, virker det som om våre respondenter knytter det mer til innholdet i arbeidet enn til rammevilkårene rundt, som vi senere skal se ikke er spesielt gode. Det kan også være en fare for at noen overrapporter positivt på egen trivsel, for å rettferdiggjøre situasjonen man er i.

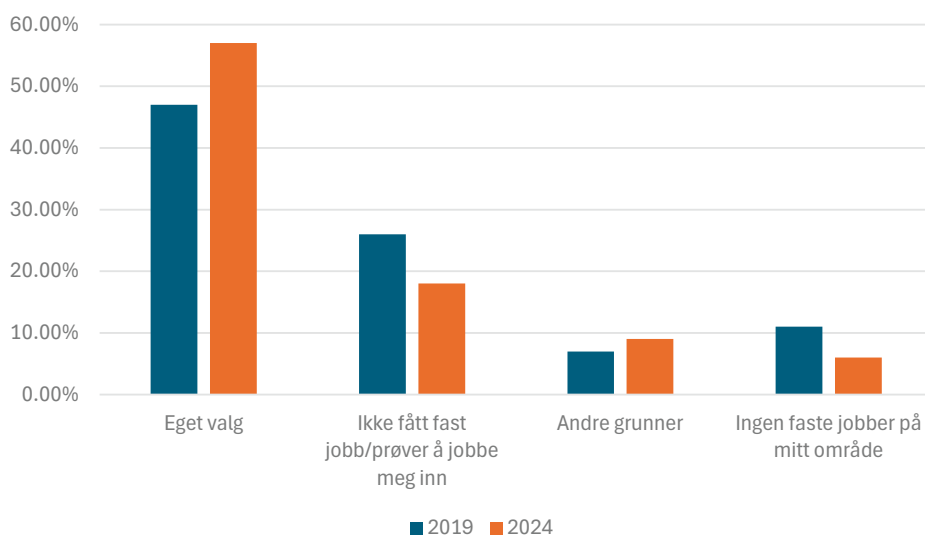
Siden usikkerhet rundt egen økonomi i utgangspunktet kan høres ut som en viktig faktor for i hvilken grad man trives, har vi også sett på sammenhengen mellom trivsel og inntektsnivå. I den første undersøkelsen var det en svak sammenheng mellom inntektsnivå og trivsel (Knudsen & Mathisen, 2020, s. 163), og det er en tilsvarende tendens i den siste. Personer med høyere inntektsnivåer (over 550 000 kroner) rapporterer generelt høyere trivsel som frilansere. Men trivsel varierer også på lavere inntektsnivåer, der noen fortsatt rapporterer å være fornøyde med frilanslivet selv om inntekten er lav.

Det kan også være en sammenheng mellom økonomi, trivsel og i hvilken grad man jobber fulltid som frilansjournalist. Siden mange av respondentene i undersøkelsen ikke jobber fulltid som frilansere, vil naturlig nok mange også ha relativt lav inntekt fra virksomheten sin. Men det kan også bety at de ikke er avhengige av den inntekten frilansingen gir. De kan enten ha andre jobber ved siden av eller være i en livssituasjon der de ikke trenger en fulltidsjobb. Hvis frilansinntekten ikke er avgjørende, kan man være veldig fornøyd med jobben man gjør, og trives godt, selv om inntekten fra dette arbeidet er lav. Denne antagelsen styrkes når vi setter trivsel opp mot stillingsbrøk i den siste undersøkelsen. Der finner vi at den gruppa som har hatt en negativ trivselsutvikling, er heltidsfrilanserne (de som har oppgitt en stillingsbrøk på 80–100 prosent). Denne gruppa svarer oftest at de trives ganske dårlig (syv prosent). At den gruppa som jobber mest – og dermed sannsynligvis er mest avhengige av den journalistiske frilansvirksomheten sin – er den gruppa som trives dårligst, kan være en indikasjon på at vilkårene for de som lever av journalistikken, har blitt enda tøffere de siste årene.

Det frie valget

Det er mange tegn på at frilansjournalister har en ganske sterk autonomi i det norske journalistiske arbeidsmarkedet (Mathisen & Knudsen, 2023). Det betyr at dette er en gruppe som ikke automatisk passer inn i beskrivelser av løsarbeidersamfunnet der arbeidstakerne ikke finner noen vei ut av den vanskelige situasjonen de er i (Eldring & Ørjasæter, 2018), og at mange norske frilansere er i en posisjon hvor frilanstilværelsen er et aktivt og fritt valg.

En viktig indikasjon på graden autonomi er om det å være frilanser er et eget valg eller ikke. I begge undersøkelsene spurte vi respondentene om hvorfor de er frilansere, og det frie valget er den klart mest dominerende kategorien.

Figur 2.2: Hvorfor ble du frilanser, 2019 og 2024 (prosent).

I arbeidskårsundersøkelsen 2019 var det litt under halvparten som svarte at de var frilansere av eget valg, i 2024 hadde dette steget til godt over halvparten. Det betyr at majoriteten av norske frilansere nå er dette av egen, fri vilje og ikke noe de er tvunget ut i. At det å være frivillig frilanser har

styrket seg betydelig i den perioden vi ser på, er påfallende siden dette sammenfaller med en periode der først pandemien og senere økonomiske utfordringer for mediebransjen har gjort det journalistiske arbeidsmarkedet strammere. Blant de som ikke er frilansere av eget valg, er mangelen på faste jobber tilgjengelig den viktigste årsaken til at de er frilanser (en av fire svarte dette i 2019 og en av fem i 2024). Andelen som er frilansere på grunn av nedbemanning, har gått litt opp, noe som kan være en indikasjon på trangere tider, selv om tallene fortsatt er lave. Det er også relativt få som er frilansere fordi de ikke har fått fast jobb eller prøver å jobbe seg inn i bransjen, og dette tallet har gått ned.

Vi finner også at graden av frilansing som eget valg stiger med alder. I aldersgruppa 20–30 år er det vesentlig færre som selv aktivt har valgt frilanskarrieren (en av fire). Alder og erfaring er dermed viktige faktorer for å ha dette som karrierevalg, samtidig som det illustrerer at det er vanskelig for unge frilansere å etablere seg på arbeidsmarkedet direkte gjennom en fast jobb i starten av karrieren. Erfaring vil også spille inn på hvordan man føler at man mestrer frilanstilværelsen, og dermed på om man står trygt i valget om være frilanser (Knudsen & Mathisen, 2020, s. 162).

Frilansere ville heller ikke helst vært fast ansatte hvis de kunne velge. Her ser vi en påfallende stor endring på fem år. På spørsmål om dette svarer 58 prosent nei i 2024, mot 37 prosent i 2019. Andelen som er usikre på om de heller ville vært fast ansatt, var også mye høyere i 2019. Her må vi ta høyde for at det kanskje var en større andel respondenter som ikke hadde jobber tilgjengelig i den første undersøkelsen, men det kan også indikere at frilanserne har blitt mer sikre på at dette valget er riktig for dem. Tallene på om man helst skulle vært ansatt, kombinert med den lave andelen som er frilansere som prøver på å jobbe seg inn i bransjen, kan være en indikasjon på at faste journalistjobber ikke framstår som et attraktivt alternativ for respondentene i våre undersøkelser.

En siste tegn på autonomi er hvorvidt frilanserne anser at vilkårene de jobber under, er akseptable, eller om de ønsker seg vekk. Selv om majoriteten er frilansere av eget valg, betyr ikke dette at de er fornøyde med tilværelsen eller vilkårene de jobber under. Prekære og usikre vilkår kan gjøre at journalistikk ikke framstår som et godt karrierevalg, og føre til at folk søker seg bort fra bransjen (Rick, 2024; Norbäck, 2021). Vi finner en ganske tydelig ambivalens hos respondentene om de ser for seg en framtid

i journalistikken, selv om mange ønsker å bli værende. I 2024 er det en tydelig majoritet på 56 prosent som ikke vurderer å forlate bransjen gitt sin nåværende arbeidssituasjon. I 2019 var det 50 prosent som svarte nei på det samme. Men det er også en stor grad av usikkerhet rundt dette spørsmålet, i begge undersøkelsene er det i overkant en av fem som er usikre på om de ønsker å fortsette, gitt den nåværende arbeidssituasjonen. Det er med andre ord en liten oppadgående tendens til at frilansjournalistene blir mer sikre på at dette er verdt innsatsen, selv om de økonomiske vilkårene framstår som stadig mer krevende.

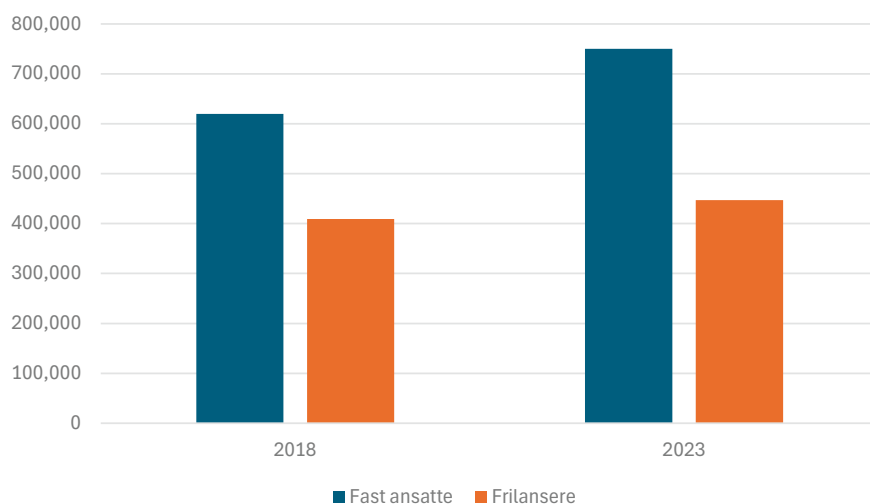
Lavt inntektsnivå og realinntektsnedgang

Respondentene i våre undersøkelser tjener ganske dårlig, og betydelig mindre enn sine fast ansatte kolleger. I arbeidskårundersøkelsen 2024 spurte vi hvor mye frilanserne tjente brutto i 2023 på den journalistiske frilansvirksomheten sin. Her rapporterer nesten halvparten (44 prosent) at de tjente under 250 000 kroner. Det er et overveldende flertall av respondentene som ligger på et lavt inntektsnivå, og når vi kommer til en årsinntekt på 650 000 eller oppover, er det kun en av ti frilansere som plasserer seg her.

Som vi har sett, er det mange av våre respondenter som ikke jobber fulltid som frilansjournalister (41 prosent jobber tilnærmet fulltid i 2024, i 2019 var det 35 prosent som oppga at de hadde all inntekt fra journalistiske oppdrag). Inntektsnivået vi finner, kan være en viktig årsak til at mange frilansere ikke jobber fulltid med journalistikk. Andre studier bekrefter dette bildet, andelen deltidsfrilansere er høy (Gollmitzer, 2023). Inntektsnivået som tvinger frilanserne delvis ut av journalistikken og over i en eller annen form for kombinasjonsvirksomhet, kan – som det ble diskutert i kapittel 1 (Mathisen & Knudsen) – utfordre både den profesjonelle identiteten til den enkelte frilanser og den kollektive, journalistiske profesjonsidentiteten.

For å kunne si noe mer spesifikt om inntektsnivået til frilansjournalister er det naturlig å se på de som jobber tilnærmet fulltid. Vi har skilt ut de som i arbeidskårundersøkelsen 2019 var NJ Frilans-medlemmer og oppga at de hadde 70 prosent eller mer av inntekten sin fra frilansarbeid (n = 148). I 2024-undersøkelsen har vi skilt ut de som oppga en stillingsbrøk

på 70 prosent eller mer (n = 89). Det gir muligheten til å sammenlikne med fast ansatte kolleger. Skal vi sammenlikne inntektsnivå mellom de to undersøkelsene, må vi ta med at kroneverdien har endret seg på grunn av generell prisvekst og inflasjon. Tar vi utgangspunkt i konsumprisindeksen, var prisstigningen mellom 2018 og 2023 (årene respondentene rapporterte inntekt fra) på 19,6 prosent.² Det vil si at 2024-journalistene bør tjene ca. 20 prosent mer enn 2019-journalistene for å tilsvarende inntekt og kjøpekraft.

Figur 2.3: Gjennomsnittsinntekt fast ansatte og frilansere, 2019 og 2023.

I 2023 var gjennomsnittslønna for journalister i Norge 750 000 kroner, mens gjennomsnittsinntekten til frilanserne som jobbet tilnærmet fulltid, anslagsvis lå på 447 000 kroner. I 2018 lå gjennomsnittslønna for ansatte journalister på 620 000 kroner, mens for gruppa vi har skilt ut, lå gjennomsnittsinntekten på 409 000 kroner, som tilsvarer ca. 490 000 kroner med dagens kjøpekraft. Dette er grovkornede gjennomsnittsberegninger, men med våre tall hadde frilanserne i snitt en inntekt som utgjorde 66 prosent av inntekten til en fast ansatt journalist i 2018, og 60 prosent i 2023.

² Priskalkulator – SSB.

Inntektsforskjellen mellom frilansere og ansatte har økt, og gjennomsnittsinntekten til frilanseren har gått ned. Det er et solid gap mellom de to gruppene, og det illustrerer dermed at den kanskje største utfordringen for norske frilansjournalister er inntektsnivået. Det er naturlig nok store spenn i inntekta til fast ansatte også, journalister i de store riksmidiane og allmenkringkasterne er lønnsledende, mens mange journalister i små lokalredaksjoner har en relativt lav inntekt.³

Vi har også bedt frilanserne sammenlikne sin egen inntekt nå med hvordan den var tidligere. Det å rapportere på økonomi tilbake i tid er krevende, så her må vi ta høyde for en viss feilmargin. I den siste undersøkelsen spurte vi hvordan den reelle inntekten som frilansjournalist var i 2023 sammenliknet med for tre år siden (i 2020). Det fordeler seg nesten helt jevnt mellom de som oppgir at det var omtrent den samme (28 prosent), de som oppgir at den var litt bedre eller vesentlig bedre (27 prosent), og de som opplever den som litt lavere eller vesentlig lavere (27 prosent). Det er altså de færreste som har hatt en positiv inntektsutvikling, og tar vi høyde for prisindeksen igjen, er det 55 prosent av frilansjournalistene som har hatt en realinntektsnedgang.

Dette spørsmålet ble ikke stilt i arbeidskårsundersøkelsen 2019, men i begge undersøkelsene spurte vi om hvordan de opplevde betalingen per oppdrag eller arbeidstime (altså i 2018 og 2023) sammenliknet med for tre år siden. Vi ser det samme mønsteret for betaling som vi ser for inntekt. For 2023 er det 26 prosent som oppgir at de fikk mer betalt enn for tre år siden, 41 prosent at de fikk stort sett det samme, og 12 prosent fikk faktisk mindre betalt per time eller oppdrag enn tre år tidligere. For 2019 er tallene ganske like, men det er litt flere som oppgir at de fikk mindre betalt enn tre år tidligere (19 prosent). Ser vi på disse tallene samlet, er det et ganske dystert bilde som trer fram. I begge undersøkelsene rapporteres det om lav inntekt generelt, og det er mange fulltidsfrilansere som tjener oppsiktsvekkende dårlig. Vi ser også en inntektsnedgang i kroner og øre når vi sammenlikner de to undersøkelsene og tar høyde for prisvekst. I tillegg rapporterer majoriteten av frilanserne i begge undersøkelsene at de enten har stått på stedet hvil eller får dårligere betalt per oppdrag eller time enn de gjorde tre år tidligere. Til sammen synliggjør funnene at norske frilansjournalister har hatt en langvarig realinntektsnedgang.

3 <https://www.journalisten.no/dette-tjente-norske-journalister-i-2023/608789>.

Oppsummering

Frilanstilværelsen rommer et paradoks: På den ene siden rapporterer frilansjournalister om høy jobbtilfredshet, sterk faglig autonomi og stor frihet til å velge oppdrag og arbeidsform. På den andre siden preges arbeidsvilkårene av økonomisk usikkerhet, lave honorarer og uklare grenser mellom arbeid og fritid. Ved å sammenlikne arbeidskårundersøkelsene 2019 og 2024 ser vi at grunnstrukturen i frilanslivet er stabil – både når det gjelder arbeidsform, sjangerpreferanser og trivsel. Likevel har økonomiske rammevilkår blitt strammere. Samtidig viser funnene at en betydelig andel frilansere har valgt denne arbeidsformen frivillig, og de fleste foretrekker fortsatt frilanstilværelsen framfor fast ansettelse.

Spørsmålet er hva denne utviklingen betyr for journalistikken som profesjon og for journalistikkens rolle i offentligheten. Frilansernes arbeidsvilkår påvirker ikke bare dem selv. Når stadig flere frilansere må kombinere journalistikken med annet arbeid, utfordres profesjonsidentiteten og den kollektive forankringen i yrket. Samtidig peker noen av våre funn i retning av en sterk profesjonsidentitet og stor autonomi, og det er et stort spenn i vilkårene de jobber under.

Frilanstilværelsen forblir stabilt ustabil – en arbeidsform som gir fleksibilitet og frihet, men som også krever høy omstillingsevne, evne til å håndtere økonomisk usikkerhet og en sterk identitet som selvstendig yrkesutøver. Framover blir det avgjørende å se hvordan denne balansen mellom autonomi og økonomisk sårbarhet utvikler seg i møte med endringer i mediebransjen og i journalistikkens økonomiske rammebetingelser.

Referanser

- Aker, T. K. & Bjerke, P. (Red.). (2023). *Fagpressen 125 år*. Orkana Akademisk.
- Bjerke, P., Fonn, B. K. & Mathisen, B. R. (Red.). (2019). *Journalistikk, profesjon og endring*. Orkana Akademisk.
- Deuze, M. & Fortunati, L. (2011). Atypical newswork, atypical media management. I M. Deuze (Red.), *Managing media work* (s. 165–181). Sage.
- Deuze, M. & Witschge, T. (2018). Beyond journalism: Theorizing the transformation of journalism. *Journalism*, 19(2), 165–181.
<https://doi.org/10.1177/1464884916688550>
- Dølvik, J. E. & Steen, J. R. (2019). *Drivkrefter og utfordringer for den norske modellen*. *Framtidens arbeidsliv: Notat 2* (Fafo-notat 15/2019). Fafo.
- Edström, M. & Ladendorf, M. (2012). Freelance journalists as a flexible workforce in media industries. *Journalism Practice*, 6(5–6), 711–721.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2012.667275>
- Eldring, L. & Ørjasæter, E. (2018). *Løsarbeidersamfunnet*. Cappelen Damm Akademisk.
- Flatøy, C. A. (2023). I am not an employee, am I then a professional? Work arrangement, professional identification, and the mediating role of the intra-professional network. *Journal of Professions and Organization*, 10(2), 137–150.
<https://doi.org/10.1093/jpo/joad012>
- Gollmitzer, M. (2014). Precariously employed watchdogs? *Journalism Practice*, 8(6), 826–841. <https://doi.org/10.1080/17512786.2014.882061>
- Gollmitzer, M. (2023). Journalism ethics with Foucault: Casually employed journalists' constructions of professional integrity. *Journalism*, 24(5), 1015–1033. <https://doi.org/10.1177/14648849211036301>
- Gollmitzer, M. (2024). Care(lessness) in precarious journalism, before and during the pandemic: Freelancers' work-life experiences and coping strategies. *Global Media and China*, 9(2), 206–220.
<https://doi.org/10.1177/20594364241230434>
- Hovden, J. F. (2008). *Profane and sacred: A study of the Norwegian journalistic field* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Bergen.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Joseph, B. & O'Donnell, P. (2023). The blurring line between freelance journalists and self-employed media workers. *Journalism*, 24(1), 139–156.
<https://doi.org/10.1177/14648849221086806>

- Knudsen, A. G. & Mathisen, B. R. (2020). Sårbarhet og avmakt? Arbeidsvilkår for norske mediefrilansere i en endringsutsatt bransje. *Søkelys på arbeidslivet*, 37(3), 150–167. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2020-03-02>
- Mathisen, B. R. (2016). Entrepreneurs and idealists – Freelance journalists at the intersection of autonomy and constraints. *Journalism Practice*, 11(7), 909–924. <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1199284>
- Mathisen, B. R. (2018). Ethical boundaries among freelance journalists. *Journalism Practice*, 13(6), 639–656. <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1548301>
- Mathisen, B. R. & Knudsen, A. G. (2023). High job satisfaction and a precarious future: The double-edged nature of freelancing. I B. R. Mathisen (Red.), *Journalism between disruption and resilience* (s. 60–82). Routledge.
- Norbäck, M. (2021). Back to the future of journalist work? Entrepreneurial subjectivity and freelance journalism in Sweden. *Journalism*, 24(4), 785–802. <https://doi.org/10.1177/14648849211033131>
- Nygren, G. (2008). *Yrke på glid: Om journalistrollens de-professionalisering*. SIMO.
- Rick, J. (2024). Acutely precarious? Detecting objective precarity in journalism. *Digital Journalism*, 13(3), 542–561. <https://doi.org/10.1080/21670811.2023.2294995>
- Steensen, S. & Kalsnes, B. (2020). Fra fast lokaljournalist til midlertidig digitalt hode: Utviklingen i stillingsmarkedet for journalister 1987–2017. *Norsk Medietidsskrift*, 27(1), 1–19. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2020-01-02>
- Van Leuven, S., Vanhaelewyn, B. & Raeymaeckers, K. (2021). From one division of labor to the other: The relation between beat reporting, freelancing, and journalistic autonomy. *Journalism Practice*, 15(1–2), 1–20. <https://doi.org/10.1080/17512786.2021.1910982>
- Østbye, H., Helland, K., Larsen, L. O. & Moe, H. (2023). *Metodebok for mediefag* (5. utg.). Fagbokforlaget.